

Ἐπιστήμη καί Ἠθική σέ ἀναφορά μέ τήν
Τεχνητή Νοημοσύνη
Μητροπολίτου Ναυπάκτου & Ἀγίου Βλασίου
Ἱεροθέου

Ὁ τίτλος τοῦ θέματος πού μοῦ δόθηκε νά ἀναπτύξω στήν παροῦσα σημαντική ἐκδήλωση «Ἐπιστήμη καί Βιοηθική σέ ἀναφορά μέ τήν Τεχνητή Νοημοσύνη» ἐπισημαίνει δύο μεγέθη πού φαίνονται ὅτι διαφέρουν μεταξύ τους, ἀλλά, ὅμως, πρέπει νά συνυπάρξουν. Θά κάνω μιὰ σύντομη ἀναφορά στό θέμα αὐτό πού ἔχει ἐπίκαιρες ἐπισημάνσεις στήν ἐποχή μας, μέ τά μεγάλα ἐπιστημονικά ἐπιτεύγματα τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας καί τῆς «Τεχνητῆς Νοημοσύνης».

1. Ἡ ὀρολογία

Κατ' ἀρχήν πρέπει νά δώσω μερικά στοιχεῖα γιά τήν ὀρολογία ἐπιστήμη καί ἠθική, κατά τόν λόγο τοῦ Ἀντισθένη «ἀρχή σοφίας ὀνομάτων ἐπίσκεψις».

Ἡ λέξη ἐπιστήμη προέρχεται ἀπό τό «ἐπίστασθαί τι καλῶς, ἔχειν ἀκριβῆ γνῶσιν» ἐνός ἢ πολλῶν

πραγμάτων (Liddel-Scott) καί ἐπιστήμων εἶναι αὐτός πού ἔχει γνώση ἑνός ἢ πολλῶν πραγμάτων.

Ἡ λέξη ἠθική προέρχεται ἀπό τό ἔθος καί τό ἦθος, πού δηλώνει «τό σύστημα κανόνων συμπεριφορᾶς μιᾶς κοινωνίας» καί κατὰ τήν φιλοσοφία εἶναι ὁ κλάδος ἐκεῖνος πού πραγματεύεται ζητήματα σχετικά μέ τήν διάκριση τοῦ ἀγαθοῦ καί τοῦ κακοῦ» (Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικόν).

Ἀπό τούς ὀρισμούς αὐτούς φαίνεται ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀσχολεῖται μέ τήν γνώση τῶν ὄντων, διερευνᾷ τά ὄντα καί τά μυστήρια τοῦ σύμπαντος, καί ἡ ἠθική, πού εἶναι μιά ἀνθρωπιστική ἐπιστήμη, καθορίζει τόν τρόπο τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων πού θά συντελέσει στήν ὠφέλεια τῶν ἀνθρώπων καί τῆς κοινωνίας, καί ὄχι σέ βάρος τους, κατὰ τό ρητό «ὠφέλειν μᾶλλον ἢ βλάπτειν».

2. Ἡ διαχρονική ἱστορία τῆς ἐπιστήμης καί τῆς ἠθικῆς

Άπό τήν ἀρχαιότητα ὁ ἄνθρωπος ἀναζητοῦσε νά βρῆ ἀπαντήσεις γιά τά ὄντα καί τό ἀνώτατο Ὄν. Ἐβλεπε τόν κόσμο καί ὅλα τά ὄντα, ἀντιμετώπιζε τά λεγόμενα κοσμολογικά ἐρωτήματα, τί εἶναι κόσμος, ποιὰ εἶναι ἡ δομή του, πῶς δημιουργήθηκε. Στήν συνέχεια ὁ ἄνθρωπος ἀναγόταν στό ὄντολογικά ἐρωτήματα, ποιό εἶναι αὐτό τό ἀνώτατο Ὄν πού δημιούργησε τά ὄντα. Καί κατόπιν προχωροῦσε στό ἀνθρωπολογικό ἐρώτημα ποιὰ εἶναι ἡ σχέση μεταξύ τοῦ Ὄντος, τῶν ὄντων καί τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι εὐνόητον ὅτι μέσα στήν προοπτική αὐτήν ἦταν ἐνωμένα ἡ φιλοσοφία, ἡ ἐπιστήμη καί ἡ ἠθική. Αὐτό τό βλέπουμε ἔντονα στήν προσωκρατική φιλοσοφία, τήν μεταφυσική φιλοσοφία, τήν στωική φιλοσοφία, τόν νεοπλατωνισμό καί σέ ἄλλα φιλοσοφικά ρεύματα, τό καθένα ἀνάλογα μέ τίς θεωρίες τῶν ἀρχηγῶν του.

Θά παρακάμψω τίς διάφορες ἄλλες φιλοσοφικές θεωρίες γιά τήν ἐπιστήμη καί τήν ἠθική καί θά περιορισθῶ στόν Ἀριστοτέλη.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψε ἕνα σύγγραμμα πού τιτλοφορεῖται «τά φυσικά», στό ὁποῖο ἀναλύει

τά περί αίσθήσεως καί αίσθητῶν, περί μνήμης καί ἀναμνήσεως, περί ζωῆς καί θανάτου. Ἐπίσης, ἔγραψε καί ἕνα ἄλλο σύγγραμμα πού ὀνόμασε ὡς «πρώτη φιλοσοφία», τό ὁποῖο ἀργότερα ὀνομάσθηκε «μεταφυσικά», διότι δημοσιεύθηκε μετά ἀπό τά «φυσικά», ἀπό τόν Ἀνδρόνικο τόν Ρόδιο τόν 1ο αἰῶνα π.Χ.,. Πρόκειται γιά τό ἔργο πού ἀσχολεῖται μέ τό ἀνώτατο ὄν, ἀπό τό ὁποῖο προέρχονται τά ὄντα, δηλαδή μέ τό πρῶτο κινοῦν ἀκίνητον. Ἐπίσης, μεταξύ τῶν ἄλλων ἔργων του ἔγραψε τά Ἠθικά Νικομάχεια, Ἠθικά Μεγάλα, Ἠθικά Εὐδήμεια, περί Ἀρετῶν καί κακιῶν. Ἡ ἠθική συνδέεται μέ τήν φυσική, ἀφοῦ ὅλα μέσα στήν φύση ἐξυπηρετοῦν ἕναν σκοπό καί φθάνουν στό δικό τους ἀγαθό.

Ἔτσι, κατά τόν μεγάλο Σταγειρίτη φιλόσοφο, τόν Ἀριστοτέλη, ἡ πρώτη φιλοσοφία-μεταφυσική, συνδέεται μέ τά φυσικά καί τήν ἠθική. Μάλιστα δέ, κατά τόν Ἀριστοτέλη ἡ ἐπιστημονική γνώση εἶναι ἡ γνώση τῶν αἰτίων πού εἶναι κατ' ἀνάγκη ἀληθινή, εἶναι ἡ ἀποδεκτή, συλλογική γνώση καί ἔχει ὄντολογικό περιεχόμενο.

Οἱ Πατέρες τοῦ 4ου αἰῶνος, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, ἔκαναν μιά πνευματική

έπανάσταση στην εποχή τους. Έπειδή μελέτησαν την αρχαία ελληνική φιλοσοφία και είδαν την ενότητα μεταξύ φιλοσοφίας, επιστήμης και ήθικης, έκαναν μια διάσπαση στην ενότητα αυτή μεταξύ τών τριών αυτών, ήτοι φιλοσοφίας, επιστήμης, ήθικης. Διαχώρισαν την θεολογία από την φιλοσοφία και την φιλοσοφία από την επιστήμη. Είπαν ότι ή θεολογία είναι ή αποκάλυψη του Θεού στον άνθρωπο, ή φιλοσοφία συνδέεται μέ τον στοχασμό και την φαντασία και ή επιστήμη μέ την έρευνα του περιβάλλοντος.

Έτσι, καθιέρωσαν την διπλή μεθοδολογία γνώσης, ότι δηλαδή μέ την λογική και την διερεύνηση του κόσμου που μάς περιβάλλει μελετούμε τά όντα και αναπτύσσεται ή επιστήμη, αλλά μέ τον νοϋ (νοερά ένεργεια) αναζητούμε τον Θεό. Έπειτα, ή ήθική δέν είναι μια έξωτερική αντιμετώπιση τών πραγμάτων, μια διάκριση μεταξύ καλού και κακού, αλλά είναι ή άσκητική, ως μέθοδος γνώσεως του Θεού, ως μέθεξη τής καθαρτικής, φωτιστικής και θεοποιοϋ ένεργείας του Θεού, και μέσα από αυτήν την προοπτική αντιμετωπίζεται τό περιβάλλον στό όποιο ζή ό άνθρωπος.

Μέ τόν τρόπο αυτόν δέν ἔφθασαν σέ σύγκρουση μεταξύ ἐπιστήμης καί θεολογίας.

Αυτό ἔχει μεγάλη σημασία διότι, δυστυχῶς, στόν δυτικό Μεσαίωνα, μέ τήν σχολαστική θεολογία, ταύτιζαν τήν φιλοσοφία, τήν θεολογία καί τήν ἠθική. Σύμφωνα μέ τόν Πλάτωνα ὁλος ὁ κόσμος εἶναι ἀντίγραφο τῶν ἰδεῶν τοῦ Θεοῦ, κατά δέ τόν Ἀριστοτέλη ὑπάρχει ὁ ποιητικός νοῦς καί ὁ παθητικός νοῦς. "Ἐτσι, ἐξαρτῶνται ἀπόλυτα τά ὄντα μέ τό "Ὄν, τό ὁποῖο "Ὄν, δέν μπορεῖ νά ἀποδειχθῇ ὅτι ὑπάρχει μέ τό πείραμα.

Αυτό ἔχει ὡς συνέπεια ὅτι ὅταν ἀνακαλύφθησαν οἱ ἐπιστῆμες μέ τήν παρατήρηση καί τό πείραμα κατά τόν Διαφωτισμό-νεωτερικότητα, καί διαπίστωσαν ὅτι δέν μπορεῖ ὁ κόσμος νά εἶναι ἀντίγραφο τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν, καί ὑπάρχει μιᾶ στεθερότητα μεταξύ τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν καί τῶν ὄντων, οὔτε ὁ θεός τῆς μεταφυσικῆς μποροῦσε νά ἀποδειχθῇ ὅτι ὑπάρχει, ὄχι μόνον ἀπέρριψαν τήν μεταφυσική καί τόν θεό της, ἀλλά ἔφθασαν καί σέ σύγκρουση μεταξύ θεολογίας καί ἐπιστήμης.

"Ἐτσι, ἡ ἐπιστήμη προχώρησε ἀπό μόνη της τόν δρόμο τῆς γνώσης τῶν ὄντων καί τῶν μυστικῶν

τῆς κτίσης μέ τό πείραμα, τήν ἔρευνα, τήν παρατήρηση. Γι' αὐτό ἀνακαλύπτονται νέα μυστήρια στήν κτίση, ἀπό τά ὁποῖα προέρχονται τά νέα ἐπιστημονικά δεδομένα.

Τό πρόβλημα, ὅμως παραμένει στό ἐξῆς θέμα. Ἄφοῦ στήν Εὐρώπη μέ τήν νεωτερικότητα ἡ ἐπιστήμη ἀποδεσμεύθηκε ἀπό τήν μεταφυσική φιλοσοφία δέν πρέπει νά παραμείνη ἀνεξέλεγκτη, ἀλλά εἶναι ἀνάγκη νά συνδεθῆ μέ τίς ἀνθρωπιστικές ἐπιστήμες. Μέ τήν προοπτική αὐτήν ἀναπτύχθηκε ἡ ἐπιστήμη τῆς Βιοηθικῆς.

3. Βιοηθική καί Τεχνοηθική

Ἡ ἀνθρωπότητα πέρασε πολλές ἐπαναστάσεις στόν τρόπο τῆς χρήσεως τοῦ κόσμου πού μᾶς περιβάλλει. Κατ' ἀρχάς ἀπό τήν ἀγροτική κοινωνία πέρασε στήν βιομηχανική κοινωνία, μέ τήν λεγόμενη βιομηχανική ἐπανάσταση. Στήν συνέχεια πέρασε στόν αἰῶνα τῆς βιοτεχνολογίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται (μέ τήν Συνθήκη τῆς Βιοποικιλότητας τό 1992) ὡς κάθε τεχνολογική ἐφαρμογή πού χρησιμοποιεῖ βιολογικά συστήματα, ζωντανούς ὀργανισμούς ἢ συστατικά τους, γιά νά παράγη ἢ νά τροποποιῆ προϊόντα ἢ διαδικασίες γιά συγκεκριμένη χρήση.

Καί στήν έποχή μας αναπτύχθηκε ή ψηφιακή τεχνολογία πού συνδέεται μέ τόν «ψηφιακό μετασχηματισμό» τής κοινωνίας μας καί τήν τεχνητή νοημοσύνη.

Πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι ή έπανάσταση πού ἔφερε «ή μοριακή βιολογία» καί «ή γενετική μηχανική» δημιούργησε τήν ανάγκη ανάπτυξεως μιᾶς ἐπιστήμης πού χαρακτηρίσθηκε ὡς «Βιοηθική», ή ὁποία προσπάθησε νά θέση μερικούς φραγμούς καί μερικά ὅρια γιά νά ἀντιμετωπισθῆ ή ἔκρηξη τής βιοτεχνολογίας μέ πιθανές ἀνεξέλεγκτες συνέπειες, εἰδικά στά χέρια ὑπερφίαλων ἀνθρώπων.

Ὁ ὅρος Βιοηθική τέθηκε τό 1971 ἀπό τόν Βάν Πότερ καί ή ἔναρξη τής Βιοηθικῆς ὡς ἐπιστήμης ἔγινε τό 1974 στήν πόλη Εσάϊλομαρ τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ὅταν σέ μιά συνάντηση βιολόγων διαπιστώθηκε ὅτι μέ τό ἀνασυνδυσασμένο DNA καί τίς δυνατότητες τής νέας τεχνολογίας οἱ ἐπιστήμονες ἀποκτοῦσαν μιά μορφή ἐξουσίας πάνω στήν ζωή τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν χειρισμό τῶν γονιδίων. Ἔτσι, ἀποφασίσθηκε νά δημιουργηθοῦν Ἐπιτροπές Βιοηθικῆς καί δεοντολογίας «γιά τήν ἐξέταση βιολογικῶν θεμάτων μέ ήθικές προεκτάσεις, νά

σταματήσουν όλες οι έρευνες στην γενετική τεχνολογία για δύο χρόνια, για να εκτιμηθούν οι κίνδυνοι, οι συνθήκες πειραματισμού και οι έπιπτώσεις» (Σταμάτης Άλαχιώτης).

Η ανάπτυξη αυτής της Έπιτροπής της Βιοηθικής είχε θετικά αποτελέσματα, ώστε οι έρευνες στο ανθρώπινο γονιδίωμα να βοηθήσουν και όχι να βλάψουν τον άνθρωπο.

Ο καθηγητής της Γενετικής στο Πανεπιστήμιο Πατρών Σταμάτης Άλαχιώτης, ήδη από το έτος 2004, στο βιβλίο του «Βιοηθική, αναφορά στους γενετικούς και τεχνολογικούς νεωτερισμούς», στο τέταρτο κεφάλαιο αναπτύσσει το θέμα «ή ήθική των νέων τεχνολογιών».

Στην αρχή παρατηρεί ότι «από τον κίνδυνο του πυρηνικού ολοκαυτώματος περνάμε ταχύτατα μέσα από το νέο δρόμο της Μικροηλεκτρονικής στην Τεχνητή Νοημοσύνη-Υπερνοημοσύνη, στη Νανοτεχνολογία, τη Ρομποτική και τις αφάνταστες εφαρμογές τους στη ζωή μας, στο μέλλον μας».

Στην συνέχεια θέτει δύο βασικά έρωτήματα. Τό ένα: «Η Νανοτεχνολογία ως υπόσχεση και ως

κίνδυνος;» Καί τό ἄλλο «ἡ τεχνητή νοημοσύνη (ὑπερνοημοσύνη) θά βελτιώσῃ τόν κόσμον μας;».

Ὅλα αὐτά ὁ καθηγητής Σταμάτης Ἀλαχιώτης τά βλέπει μέσα ἀπό τό «δίλημμα τοῦ δυϊσμοῦ», «τήν διαλεκτική σχέση τοῦ ἐπιστημονικοῦ καί τοῦ ἠθικοῦ», ὅτι ὅλα μποροῦν νά ὠφελοῦν καί ὅλα μποροῦν νά βλάπτουν ἀπό τήν καλή ἢ τήν κακή χρήση τῶν πραγμάτων καί τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης.

Ἀποδέχεται τήν ἄποψη τοῦ Τζίν Μπέρναντ ὅτι «ὅ,τι δέν εἶναι ἐπιστημονικό δέν εἶναι οὔτε ἠθικό καί πώς ὅ,τι εἶναι ἐπιστημονικό δέν εἶναι κατ' ἀνάγκη ἠθικό». Καί γράφει: «Ἡ βιοηθική προσέγγιση εἶναι μιά κοπιώδης προσπάθεια πού περνᾷ ἀπό τήν ἐπιστήμη στήν τεχνολογία, ἀξιοποιώντας καί τή φιλοσοφία, τή θεολογία, τή νομική, τή πολιτική καί φθάνει στά σχολεῖα, στό Πανεπιστήμιο καί στήν κοινωνία, γιά νά ἐπιδοκιμασθεῖ ἢ νά ἀποδοκιμασθεῖ. Γί' αὐτό ἡ ἠθική τῆς Βιολογίας ἢ ἡ ἠθική τῆς Ἰατρικῆς (τῆς Βιοϊατρικῆς), ἡ ἠθική τῆς Βιοτεχνολογίας, ἡ ἠθική τῆς τεχνολογίας γενικότερα δέν ἀνήκουν μόνον στούς ἐπιστήμονες καί στούς τεχνολόγους, οὔτε μόνο στούς θεολόγους, στούς

φιλοσόφους, στους κοινωνιολόγους, στους νομικούς ή στους πολιτικούς. Η βιοηθική είναι υπόθεση όλων και μεγαλύτερη εύθύνη εκείνων που αντιλαμβάνονται όρισμένα πράγματα, τα οποία έχουν την υποχρέωση να μεταλαμπαδέψουν στους άλλους που δεν γνωρίζουν». Έπομένως, «ή γνώση είναι ήθική όταν ωφελεί το σύνολο».

Όλες οι σύγχρονες ανακαλύψεις είναι εύθύνη όλων μας να συντελέσουν στην ωφέλεια των ανθρώπων και όχι στην υποδούλωσή τους σε σύγχρονες δουλειές. Ο Εριχ Φρόμ έχει πη μέ ένάργεια: «Ο κίνδυνος στο παρελθόν ήταν μήπως οι άνθρωποι γίνουν δοῦλοι. Ο κίνδυνος στο μέλλον θα είναι μήπως οι άνθρωποι γίνουν ρομπότ», να χάσουν την ανθρωπότητά τους. Έπαφίεται σε όλους μας να χρησιμοποιούμε τα σύγχρονα έπιτεύγματα, για τό καλό μας, όπως γίνεται στην προκειμένη περίπτωση, χωρίς να γινόμαστε δοῦλοι.

Ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Κυριάκος Πιερρακάκης, παλαιότερα ως Υπουργός Έπικρατείας και Ψηφιακής Διακυβέρνησης είχε τονίσει μέ άκριβολογία: «Η τεχνολογία είναι τό μέσο, δεν είναι άυτοσκοπός,

καί ὡς τέτοιο χρησιμοποιεῖται μέ τόν τρόπο, τήν ἔννοια καί τόν σκοπό πού κάθε φορά ἐμεῖς ὀρίζουμε. Σέ κάθε μορφή καί λειτουργία της, ἡ τεχνολογία διαθέτει θετικές πτυχές, πού πρέπει νά μπορούμε νά διαχειριζόμαστε». Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά παραμείνη ἄνθρωπος πού θά χειρίζεται τά ρομπότ, καί τά ρομπότ νά παραμείνουν ρομπότ στήν χρήση τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό εἶναι τό μέτρον ἀντιμετώπισεως τῶν πραγμάτων.

Ἐπομένως, στήν νέα ψηφιακή τεχνολογική ἐπανάσταση εἶναι ἀνάγκη νά ἀναπτυχθῇ μιᾶ ἄλλη ἠθική, ἡ λεγομένη Τεχνηθική, ἡ ὁποία νά βάλῃ τά ὅρια μεταξύ τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης καί τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀρχῶν. Πρέπει νά γίνη, ὅπως ἔχει παρατηρηθῇ, «ἡ ἑναρμόνιση τῆς Τ Ν μέ καλούς στόχους καί γιά τόν ἀνθρωποκεντρισμό τῶν συστημάτων», δηλαδή «ὁ στόχος κάθε ὑπολογιστικοῦ συστήματος πρέπει νά ὑπηρετεῖ τόν ἄνθρωπο... ὅ,τι ὑπονομεύει τήν ἀνθρώπινη ζωή καί ἐλευθερία πρέπει νά καταδικάζεται καί νά ἀποτρέπεται. Εἶναι πολύ σημαντικό νά ἑναρμονίσουμε τήν Τ Ν μέ τήν ἠθική μας, μέ τίς δικές μας ἀξίες καί ἀρχές, μέ τούς δικούς μας στόχους. Νά τήν ἐκπαιδεύσουμε, δηλαδή, μέ ἠθικές ἀξίες καί

ἀρχές... Ἡ Τ Ν θά παραμείνει γιά πάντα ἕνας
"ἔξυπνος παπαγάλος". Πρέπει νά εἶμαστε
διαρκῶς σέ ἐγρήγορση, γιατί τά δεδομένα καί οἱ
ἀξίες μέ τά ὁποῖα ἐκπαιδεύουμε τόν παπαγάλο
ἔχουν κρίσιμη σημασία».
Συμπερασματική σκέψη

Ἦδη προηγουμένως ἀνέφερα τό πῶς
ἀντιμετώπισαν τά θέματα αὐτά οἱ Πατέρες τοῦ
4ου αἰῶνος μ.Χ. Αὐτό δείχνει καί τόν τρόπο μέ
τόν ὁποῖο ἀντιμετωπίζει καί σήμερα ἡ Ὁρθόδοξη
Ἐκκλησία τά σύγχρονα ἐπιτεύγματα τῆς
ἐπιστήμης τῆς μοριακῆς βιολογίας, τῆς γενετικῆς
μηχανικῆς καί τῆς ψηφιακῆς τεχνολογίας,
«Τεχνητῆς Νοημοσύνης».

Ἐξακολουθεῖ νά κάνη τήν διάκριση μεταξύ τῶν
δύο μεθοδολογιῶν, ἥτοι ἄλλη εἶναι ἡ μέθοδος
γνώσεως τῆς φύσεως πού γίνεται μέ τήν
διάνοια, καί ἄλλη εἶναι ἡ μέθοδος γνώσεως τοῦ
Θεοῦ πού εἶναι ὁ νοῦς, γι' αὐτό καί δέν
συγκρούονται ἡ ἐπιστήμη μέ τήν θεολογία.

Ἐπίσης, ἡ Ἐκκλησία δέν ἀρνεῖται τά ἐπιτεύγματα
τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνητῶν, οὔτε τά
θεοποιεῖ, ἀλλά τά χρησιμοποιοῖ γιά τίς ἀνάγκες
τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως γίνεται στήν ἰατρική

έπιστήμη. Όμως, πρέπει να τίθενται όρια και προϋποθέσεις, ώστε να ώφεληθῆ ο κόσμος και κάθε άνθρωπος. Αυτό θα γίνη μέ τήν σύνδεση έπιστήμης και ήθικῆς, Βιοηθικῆς και Τεχνηθικῆς, μέ βάση είδικούς κανόνες και μέ τήν σύνδεση τῆς θεολογίας μέ τήν άσκητική. Τότε δέν θα υπάρχει καμμιά σύγκρουση.